

Ўзбекистон мусулмонлари
идораси
ФАТВО ҲАЙЪАТИ

ЖУМА МАВЪИЗАСИ
“29” Май, 2020 й.

“ТАСДИҚЛАЙМАН”
Ўзбекистон мусулмонлари
идораси раиси биринчи
ўринбосари

Ҳ.ИШМАТБЕКОВ
“6” Шаввол, 1441 й.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ИСЛОМ ДИНИДА АТРОФ-МУҲИТНИ АСРАШГА ЭЪТИБОР

Муҳтарам азизлар! Аллоҳ таоло Ер юзини инсониятнинг ҳаёт кечирishi учун муносиб манзил макон қилиб яратган. Зеро, атроф-муҳитдаги барча нарсалар инсон манфаати учун яратилган. Қуръони каримда бу ҳақда шундай дейилган:

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا... (سورة البقرة/29)

яъни: “У шундай зотки, сизлар учун Ердаги барча нарсаларни яратди...” – дейилган.

Ўз навбатида ҳар бир инсон ҳам табиатга нисбатан оқилона муносабатда бўлиб, уни асраб авайлаши лозим бўлади. Аллоҳ таоло яшаб турган курраи заминимизни озода сақлаган ҳолда обод қилишга, Унинг берган неъматларини асраб авайлашга буюриб, бузғунчилик қилишдан, атроф-муҳитга зарар етказишдан қайтарган. Қуръони каримда шундай дейилади:

وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا... (سورة الاعراف/56)

яъни: “Ерни (Аллоҳ хайрли ишларга) яроқли қилиб қўйгандан кейин (унда) бузғунчилик қилмангиз!”.

Ҳеч шак-шубҳа йўқки, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш асримизнинг энг муҳим муаммоларидан бири бўлиб турибди. Бу муаммо ўзининг инсониятга келтириши мумкин бўлган ёмон оқибатлари бўйича ядро ҳалокатидан кам эмас.

Сўнгги йилларда табиатда техноген таъсирнинг зўрайганлиги, экологик ўзгаришларнинг содир бўлаётгани ҳамда ўрмонлар эгаллаган ҳудудлар қисқариши натижасида кўплаб ўсимлик ва ҳайвонот турлари бутунлай йўқолди ёки уларнинг сони кескин камайди.

Албатта, технология соҳасидаги тараққиёт, янги энергия манбаларининг кашф этилиши, янги маъданлар ва кимёвий моддаларнинг пайдо бўлиши, оқибатини ўйламай, табиатдаги жараёнларга аралашув каби ҳолатларнинг барчаси атроф-муҳитни муҳофаза қилиш борасида ниҳоятда ташвишли вазиятни вужудга келтирди. Қуръони каримда баён этилганидек:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

яъни: “Одамларнинг қилмишлари туфайли куруқлик ва денгизда бузғунчилик пайдо бўлди. Бу уларнинг (ўз қилмишларидан) қайтишлари учун қилган баъзи (ёмон) ишлари (жазоси)ни уларга тоттириш учундир” (Рум сураси, 41-оят).

Бу оятда Аллоҳ таоло ер юзидаги бахтсизлик ва нохушликлар одамларнинг фаолиятлари билан боғлиқ равишда зоҳир бўлишини баён қилади. Уларнинг қалб ва

фикрлари нопок бўлса, қилган ишлари оқибати ҳалокатли бўлажак. Лекин бу фасоднинг ёмон оқибатлари инсоннинг ўзига кўринади.

Динимизда атроф муҳит тозалигига муносабат: Дарҳақиқат, тупроқ, сув, ҳаво ва бошқа нарсаларни тоза сақлаш, уларни ифлосланишига йўл қўймаслик ва соғлиқ учун зарарли бўлган нарсалардан сақланиш кабилар шариатимизнинг буйруғидир. Муоз ибн Жабал разияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам:

" اتَّقُوا الْمَلَاعِينَ الثَّلَاثَ الْبِرَازَ فِي الْمَوَارِدِ وَقَارِعَةَ الطَّرِيقِ وَالظِّلَّ " (رواه الامام أبو داود عن معاذ رضي الله عنه)

яъни: **“Учта жойга: сув ўзанларига, серқатнов йўлларга ҳамда соя-салқин ерларга ахлат ташлаб, лаънатга қолишдан сақланишлар”** – деганлар (Имом Абу Довуд ривоятлари).

Бошқа бир ҳадиси шарифда: **“Албатта Аллоҳ покдир, покликни яхши кўради, тозадир тозалликни яхши кўради, олийжанобдир олийжанобликни яхши кўради, сахийдир саховатни яхши кўради. Бас, ҳовлиларингизни тоза тутинглар...”**, дейилади (Имом Термизий ривояти).

Ҳозирги кунда барча зарур ерларга ахлат ташлаш учун алоҳида жойлар қурилган. Шундай экан, ҳар хил ахлат ва чиқиндиларни махсус жойларга ташлаш лозим, аксинча дуч келган жойга ташлаш мусулмончиликка ҳам, одамгарчиликка ҳам тўғри келмайди.

Динимизда сувни асраб авайлашга муносабат: Қуръони каримнинг кўпгина сураларида Аллоҳ таоло инсонларга ато этган неъматларини эслатар экан, сувни ҳам зикр қилади:

أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ (سورة

الواقعة/70-68)

яъни: **“Сизлар ўзларингиз ичаётган сувни (ўйлаб) кўрдингизми? Уни булутлардан сизлар ёғдирдингизми ёки Биз ёғдирувчимизми? Агар Биз хоҳласак, уни шўр ва аччиқ қилиб қўйган бўлар эдик. Бас, (шу обихаёт учун ҳам) шукр қилмайсизми?”** (Воқеа сураси, 68-70-оятлари).

Бошқа ояти каримада эса Аллоҳ таоло бандалари учун ва уларга мусаххар қилиб қўйилган чорва ва турли набототлар учун сув энг зарурий неъмат эканини баён этиб, бундай марҳамат қилади:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالتَّخَيْلَ وَالْأَعْنَابَ

وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (سورة التّحل/10-11)

яъни: **“У осмондан сизлар учун ундан ичимлик бўладиган сувни (ёмғирни) ёғдирган зотдир. (Ҳайвонларингизни) боқадиган гиёҳлар ҳам ўша сувдан (суғорилур). У сизлар учун ўша (сув) билан (турли) экинларни, зайтун, хурмо, узум ва барча меваларни ундирур. Албатта, бунда тафаккур қиладиган кишилар учун аломат бордир”** (Наҳл сураси, 10-11-оятлар).

Мутахассислар фикрича, инсон таомсиз бир икки ҳафтагача яшаши мумкиндир, аммо сувсиз уч кунга ҳам чидай олмайди. Одам танасидаги сув агар ўн беш фоизга камайса, у ҳалок бўлади. Инсон танасининг аксар қисми сувдан иборат. Масалан, чақалоқ оғирлигининг етмиш беш фоизини сув ташкил этади. Сув – инсоннинг ҳаёт кечириши учун асосий қувват манбаидир. Бунга яна одамнинг покланиши учун ва бошқа мақсадларда ишлатадиган суви ҳам қўшилса, инсонга сув қанчалик зарур ва

бебаҳо неъмат экани ойдинлашади. Хусусан, сув танқислиги бўйича дунёдаги 164 мамлакат рўйхатидан 25-ўринни эгаллаган юртимизда бунга жиддийроқ аҳамият беришимизни тақозо қилади. Зеро, Анбиё сурасида шундай дейилади:

...وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ... (سورة الأنبياء/30)

яъни: “...ва барча тирик мавжудотни сувдан (пайдо) қилганимизни кўрмадиларми?!..” (Анбиё сураси, 30-оят).

Сувни тежаш ҳақида ҳадиси шарифда шундай дейилади:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِسَعْدٍ وَهُوَ يَتَوَضَّأُ فَقَالَ: مَا هَذَا السَّرْفُ يَا سَعْدُ؟ قَالَ: أَفِي الْوُضُوءِ سَرْفٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، وَإِنْ كُنْتُ عَلَى نَهْرٍ جَارٍ (رواه الإمام أحمد والإمام ابن ماجة عن عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو).

яъни: *Набий саллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобалардан Саъд разияллоҳу анҳу таҳорат қилаётганларида “Эй Саъд бу исроф нимаси”, – дедилар. Саъд разияллоҳу анҳу: “Таҳоратда ҳам исроф қилиш борми?”, – деди. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам: “Ҳа, агарчи оқиб турган дарёнинг бўйида турган бўлсанг ҳам”, – дедилар (Имом Аҳмад ва Имом Ибн Можа ривоятлари).*

Таҳоратда ортиқча сув ишлатиш исроф ва мумкин бўлмаганидан кейин қолган нарсаларни қиёслаб олаверинг.

Динимизда атроф-муҳитни яхшилаш ва саҳролашишнинг олдини олишга муносабат: Бўш ерларга мевали ва манзарали дарахтлар ҳамда турли хил гул кўчатлари экишга тарғиб қилинар экан, бу ишлар кўпчиликка манфаатлилиги боис савоби ҳам мислсиз эканига урғу берилган. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи васалламдан ривоят қилинган ҳадисда шундай дейилади:

" مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَزْرَعُ زَرْعًا ، أَوْ يَغْرِسُ غَرْسًا فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ ، أَوْ إِنْسَانٌ ، أَوْ بَيْمَةٌ إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ " (رواه الامام البخاري والامام أحمد عن أنس رضي الله عنه)

яъни: “*Қайси бир мусулмон киши бирор кўчат ёки экин экса, кейин ундан қуш ёки инсон ёхуд бирор жонивор еса, эккан одамга садақа савоби ёзилади*” (Имом Бухорий ва Имом Аҳмад ривоятлари).

Бошқа ривоятда эса:

" لا تَقْطَعُوا الشَّجَرَ، فَإِنَّهُ عَصْمَةٌ لِلْمَوَاشِي فِي الْجَدْبِ " (رواه الامام عبد الرزاق في "المُصَنَّف")

яъни: “*Дарахтларни кесманглар, Чунки у қурғоқчиликда ҳайвонларни(нг ҳаётини) сақловчидир*” (Имом Абдуллоҳ ривоятлари).

Шариатимизга кўра сувсиз, қаровсиз ва ҳеч кимнинг мулкида бўлмаган ерларни бирор киши обод қилиб, ободонлаштиради, ўша ерга эгалик ҳуқуқи бериш билан рағбатлантирилган. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам бу борада шундай марҳамат қилганлар:

مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ (رواه الامام البخاري عن عائشة رضي الله عنها)

яъни: “*Ким ўзлаштирилмаган бир ерни обод қилса ўша ерга у ҳақлидир*” (Имом Бухорий ривоятлари).

Бу билан атроф-муҳитни обод қилишга, бугунги кунда глобал муаммога айланаётган саҳролашиш муаммосини олдини олишга бундан ўн тўрт аср олдин қандай аҳамият берилганини билишимиз мумкин.

Динимизда жонзотларга муносабат: Аллоҳ таоло барча жонзотлар инсонлар каби “уммат” эканлиги таъкидлаган:

яъни: “Ер юзидаги ҳар бир юрувчи жонзот ва икки қаноти ила учувчи қуш борки, ҳаммаси сиз каби умматлардир” (Анъом сураси, 38-оят).

Айнан шу таъкид инсонни ўзи каби уммат бўлган барча жонлиларга нисбатан меҳрибон бўлишга ундайди. Агар ҳайвонларнинг ҳар бир тури ёки оилалари алоҳида уммат ҳисобланса, айнан шу ҳукм билан улар бошқа умматлар орасида яшаш ҳаққига эга бўладилар.

Исломда ҳайвонот оламига ҳеч қандай зарар етказиш мумкин эмаслиги қаттиқ таъкидланади. Имом Муслим Ибн Аббос разияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда айтилишича, Набий алайҳиссалом олдиларидан юзига тамға босилган эшак олиб ўтилади. Шунда у зот: *«Менинг ҳайвонлар юзига тамға босган ва уларнинг юзига урганларни лаънатлаганим сизларга етмаган эдими?!»* деганлар.

Исломдаги ҳайвонларга меҳрибонлик ва яхши муносабат фақат улардан инсонларга етадиган манфаат билан боғлиқ эмас, балки мусулмонлар барча ҳайвонот оламига, ҳатто инсон улардан бу дунёда ҳеч қандай манфаат кутмаса ҳам, яхши муносабатда бўлишга буюрилган. Саҳиҳ ҳадислардан бирида Набий саллаллоҳу алайҳи васаллам: *«Бир одам йўлда бора туриб, қаттиқ чанқади. Бир қудуқ топиб, тушиб, сув ичди. Сўнгра чиқиб, қараса, бир ит чанқоқдан тили осилиб, тупроқ емоқда. Ҳалиги одам “Бу ит ҳам менга ўхшаб чанқабди”, деди-да, қудуққа тушиб, этигига сув тўлдириб чиқиб, итга тутди. Аллоҳ таоло уни тақдирлаб, мағфират қилди»*, дедилар. Шунда саҳобалар: *“Эй Аллоҳнинг Расули, бизга ҳайвонларда ҳам ажр борми?”* – дейишди. У зот: *“Ҳар бир ҳўл жигари бор нарсада ажр бордир!”* – дедилар” (Муттафақун алайҳ).

Шарийда разияллоҳу анҳудан қилинган ривоятда Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам: *“Кимки чумчуқни сабабсиз ўлдирса, Қиёмат кунини Аллоҳга “Эй Роббим, фалончи мени манфаат учун эмас, ўйнаб ўлдирди”, деб шикоят қилади”*, деганлар (Имом Насай ривояти).

Ҳулоса қилиб айтадиган бўлсак, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш тарбияси Ислом нуқтаи назарида жамиятнинг катта ёшдаги аъзолари вазифасидир. Катта ёшдаги кишилар атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва озодаликни асраб авайлашда ёшларга ўрнак бўлишлари ва бу ҳусусда тарбия беришлари керак бўлади. Бизнинг боболаримиз ва бувиларимиз сувга тупурма, ариқларга чиқиндиларни супурма, кўчаларга ахлат ташлама, кўкариб турган бирор нарсани нобуд қилма, дея уқтирган сўзларини доимо эсимиздан чиқармаслигимиз ва ёшларга ҳам шуларни ўргатишимиз лозим.

Бундан ташқари халқимиз орасида “Бирни кессанг ўнни эк” деган пурмаёно ибора ҳам мавжуд. Дарҳақиқат биз бугун кесган биргина кўчатнинг табиатдаги зарари йиллар ўтиб унинг ўрнига эккан дарахтимиз орқали қопланади. Ва шунда табиатнинг тоза ҳавосига, кўкаламзорлигига путур етказмаган ҳисобланамиз.

Муҳтарам юртдошлар! Айни пайтда соғлиқни сақлаш мутахассислари фуқароларимиздан карантин қоидаларига, жумладан, имкон қадар уйдан чиқмаслик, жамоат жойларида тўпланмаслик, шахсий гигиена каби қоидаларга қатъий амал қилишларини сўрашмоқда. Ушбу кўрсатмаларга амал қилиш ҳар биримиз учун жуда муҳимдир.

Азизлар бу синовли кунларда барчамиз сабр қилиб, бирдам бўлиб, бир ёқадан бош чиқариб ҳаракат қилсак, иншааллоҳ тез кунларда бизга энгилик ва фаровон ҳаёт келади. Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам шундай деганлар:

أَبَشِرُوا أَتَاكُمْ الْيُسْرُ، لَنْ يَغْلِبَ عُسْرٌ يُسْرَيْنِ

яъни: **“Хурсанд бўлинглар! Сизларга энгилик келади. Ҳаргиз бир қийинчилик икки энгиликдан устун келмайди”** (Тафсири Табарий).

Аллоҳ таоло доимо барчаларимизни табиат каби улуғ бир омонатга садоқатли, атроф-муҳитни муҳофазасида бардавом бандаларидан қилсин! Ҳақ таоло юртимиздан турли касалликларни тез кунда бартараф бўлишини таъминласин! Омин!